

Németország könyvtárügye az egyesítés után. 2. rész

Szemle

Hegyközi Iлона

Nemzeti könyvtárak

Az egyesülési államszerződés alapján *Die Deutsche Bibliothek* néven szervezetileg egyesült (és korábbi helyén működik tovább) a lipcsei Deutsche Bücherei és a Frankfurt am Main-i Deutsche Bibliothek (az előbbinek 7 millió kötetes az állománya, az utóbbié meghaladja az 5 millió kötetet).

Az intézmény jövőjét gondosan megtervezték. 1991 januárjában már megjelent a *Deutsche Nationalbibliographie* első közös füzet, februárban Lipcsében helyi gépi hálózat létesült, 1992 elejére pedig fokozatosan megvalósult a tájékoztatási hálózatokhoz, ill. a frankfurti Deutsche Bibliothekhez való csatlakozás.

1991 májusában 1995-ig szóló hosszú távú fejlesztési koncepció született. Eszerint a két könyvtár egy-egy kötelempéldánysort kap. A gyarapítási és feltérítési felelősséget az alábbiak szerint osztották fel:

Lipcse: Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern, Szászország, Sachsen-Anhalt, Thüringia, Berlin, Észak-Rajna-Vesztfália; Ausztria, Svájc, egyéb külföld

Frankfurt am Main: Baden-Württemberg, Bajorország, Bremen-Unterweser, Hessen, Alsó-Szászország, Észak-Németország, Rajna-Pfalz, Saar-vidék

Az 1991 februárjában elfogadott új szervezeti felépítés szerint Frankfurt vállalta a nemzeti bib-

A német-német könyvtárügyi integráció kérdéseiről korábban már közöltünk egy összeállítást (ld. *Könyvtári Figyelő*, 1991. 4.no. 635-641.p.). Most a *Buch und Bibliothek* 1992. 4. számában számol be egy cikkcsoport újabb fejleményekről; ezáltal a nemzeti könyvtárak, a berlini nagy tudományos könyvtárak, a Német Könyvtári Intézet és a berlini városi könyvtárak sorsáról.

liográfiai szolgáltatásokat, a központi számítógép üzemeltetését, az információtechnológiai fejlesztést, a kutatásokat, a nemzetközi bibliográfiai szabványosításban való részvételt, a Deutsches Exilarchiv (Német Számúzetési Archivum) feladatait. Lipcsében lesz az állományvédelmi központ, a könyvkutatói központ, a különgyűjtemények (külföldi Germanica, fordítások, deponált kéziratok, nemzetközi szervezetek anyagai, konferenciái anyagok, 1913 előtti német nyelvű szocialista irodalom), az Anna Frank Shoah könyvtár. A berlini Deutsches Musikarchivval együttműködve a lipcsei részleg gondoskodik a zenei hanghordozók és kották gyűjtéséről. (Mindkét intézmény teljes gyűjteménnyel rendelkezik majd, és a Deutsches Musikarchiv végzi a feldolgozást.)

1991 januárjától a frankfurti részleg a felelős a közös *nemzeti bibliográfia* kiadásáért. Sorozatai a következők:

- heti jegyzék (A, B, N)
- A: a könyvkiadásban megjelent művek, heti
- B: a könyvkiadáson kívül megjelent művek, heti
- kombinált mutató az A és B sorozathoz, heti és havi
- C: térképek, negyedéves
- N: előzetes leírások (CIP), heti
- D: a heti jegyzékek féléves kumulációja (1. betűrendes címjegyzék, 2. tárgyszómutató)
- E: a féléves jegyzékek öt éves kumulációja (1. betűrendes címjegyzék, 2. tárgyszómutató)
- F: új és megváltozott periodikumok, öt évente
- G: Germanica (német vonatkozású, idegen nyelvű művek és német művek idegen nyelven) és fordítások, negyedéves
- H: disszertációk, havi
- M: zeneművek és zenei tárgyú írások, havi
- T: zenei hangfelvételek, havi
- bibliográfiák bibliográfiája, 1992-től, negyedéves.

E kiadványok szerves folytatását jelentik a korábbi *Deutsche Nationalbibliographie* (Lipcse) és a *Deutsche Bibliographie* (Frankfurt) füzeteknek.

A nemzeti bibliográfia és a rá alapuló központi szolgáltatások kötetben, cédula-, mágnesszalag-, diszkett-, CD-ROM- és online szolgáltatásként egyaránt hozzáférhető, a megrendelők technikai felszereltségével összhangban. A legnépszerűbb a nemzeti bibliográfia N sorozata, amely előzetes katalogizálási adatokat tartalmaz a mű megjelenése előtt 4-6 héttel. 2500, főként hivatásos kiadó szolgáltatója hozzá az adatokat, jó néhányan az új szövetségi tartományokból is.

A *Regeln für den Schlagwortkatalog* (RSWK - a német tárgyszókatlogizálási szabályzat) alkalmazását kiterjesztik a nemzeti bibliográfia H sorozatára is, a B sorozatban legkésőbb 1994-től alkalmazzák. A közkönyvtárak kérésére dolgoznak a gyermek- és ifjúsági irodalom, a tankönyvek és a szépirodalom feltárásának RSWK szerinti szabályzatán. 1992 tavaszától a Germanica és a fordítások új sorozatát is eszerint tárják fel.

Lipcsében folyik a *Könyv- és Írástörténeti Múzeum* új koncepciójának kidolgozása. A következő feladatokat tekintik a legfontosabbnak: az NDK-beli kiadók archívumainak átvételét, a 19. század könyvkereskedelemtörténeti bibliográfiájának és adatbázisának szerkesztését, a papírkuatást, régi nyomdagépek beszerzését, diplomamunkák gyűjtését.

Nagyszabású *állományvédelmi program* keretében 1993-tól tömeges savtalanítás indul a lipcsei részlegben a Kutatásügyi Minisztérium támogatásával, már 1992-től kiemelten foglalkoznak mikrofilmezés és a törekeny papír kérdéseivel.

Az *Anna Frank Shoah könyvtár* - a zsidóüldözés nemzetközi szakkönyvtára - most létesül. Könyvajándékot kértek számára minden országos és nemzetközi kiadói egyesüléstől.

A *hírlapokat* Lipcse és Frankfurt eddig eltérően kezelte. Lipcse kb. 190 címet eredetiben archivált, Frankfurt 400 címet mikrofilmre vett, az eredetit nem is őrizte meg. 1992-től mindkét részlegben az utóbbi gyakorlatot alkalmazzák. A mikrofilmezést megosztva végzik és mesterfilmként ill. használati filmként egymás rendelkezésére bocsátják a felvételeket.

Végezetül röviden a *gépésítés* fejleményeiről: 1991. november 6-án kötött szerződést a könyvtár a holland PICA-val. Modern integrált könyvtári rendszer létesül mindhárom helyszínen. (Alsó-Szászország és Sachsen-Anhalt tartomány is bekapcsolódott ebbe az együttműködésbe.)

Mindkét helyszínen *építkezés* folyik. Frankfurtban az új épület terve már az egyesülés előtt

kész volt. A munkálatok 1992 elején kezdődtek, a tervek szerint öt évig tartanak. Egyúttal a hiányzó infrastruktúrát is pótolják. Lipcsében 1991-ben nagyszabású helyreállítás indult.

A fejlesztési koncepció szerint korszerűsítették a könyv útját mindkét részlegben. Megkezdődött a munkatársak intenzív képzése és továbbképzése az azonos gyakorlat kialakítása érdekében (RAK-WB, RSWK, MAB).

A cikk szerzője - az intézmény főigazgatója - szerint a könyvtár működésének hatékonysága egyelőre nem felel meg a várakozásoknak, mert elhúzódik a betanulási időszak; a helyi hálózatban már sikerült a legmodernebb információtechnológiát alkalmazni, de Lipcse és Frankfurt között a postai távközlés túl lassú, ami az online összeköttetést nehezíti; vannak még párhuzamosságok a munkafolyamatokban; nincs végleges megállapodás néhány kérdésben (pl. folyóirat-feldolgozás); 1990-ben a Deutsche Bücherei-ben félmillió kötetes volt a feldolgozási lemaradás, ami túl sok kapacitást köt le.

Berlini nagy tudományos könyvtárak

1992. január 1-től a kelet-berlini Deutsche Staatsbibliothek és a nyugat-berlini Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz (amely kb. 2 km távolságra volt egymástól a Fal két oldalán) *Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz* néven egyesült. Tulajdonképpen újraegyesülésről van szó, a korábbi Preussische Staatsbibliothek állománya ismét egységet alkot.

Az intézmény a Preussischer Kulturbesitz alapítvány intézménye lett. Közös szövetségi-tartományi finanszírozásának lehetőségeit most keresik, mivel Berlin tartománynak túl nagy teher lenne a finanszírozás. (Ennek az egyetemes gyűjtőkörű könyvtárnak a gyarapítása ugyanis a hasonló nagyságrendű nemzeti könyvtárakkal elentétben vásárlással történik.) A könyvtár megtartotta mindkét épületet. A nyugat-berlini épület 1978-ból származik, a kelet-berlini az I. világháború előtt épült, teljes renoválásra szorul; egyik részleg se képes befogadni a másikat. Az egyedül lehetséges megoldás az állomány és a funkciók felosztása volt, választóvonalul az 1955-ös évet jelölték ki.

1955-ig az állomány a kelet-berlini Unter den Linden maradt az ún. 1. épületben (helybeni

használatra), az 1956 óta kiadott művek állományrésze a 2. épületbe kerül, a Potsdamer Strasséra (itt kölcsönzés is lesz). A történeti állomány csak az 1. épületben, az újabb és a legújabb irodalom mindkét helyszínen használható lesz. Az 1. épületben kapnak helyet a dokumentumtípusok szerint szerveződött különgyűjtemények (kéziratok, zeneművek, térképek, gyermekkönyvek), a 2.-ban a regionális vonatkozásúak (Kelet-Európa-, Kelet-Ázsia-gyűjtemény stb.). Itt van az újonnan alakult hírlapkönyvtár is. Tervezik bizonyos nemzeti könyvtári részfeladatok felvállalását, pl. a filozófiai és tudományos hagyatékok gyűjtését.

Az egyesülés után az állomány meghaladja a 6 millió könyvtári egységet. A katalógusok konverziójával a SAZTEC céget bízták meg (egyéb-ként 25 ember 45 évnyi munkájába kerülne), a munkálatok előreláthatólag hét évig tartanak majd. A kézírásos cédulákat 1909-ig visszamenően a személyzet konvertálja.

A személyzet örömmel fogadta a szétszaktított gyűjtemények egyesülését. A munkatársak létszáma 546-ról 400-ra módosult; a leépítéseket úgy kerültk el, hogy a nyugdíjkorhatárhoz közel állókat meghatározott időre alkalmazták. A keleti részleg dolgozói a nyugati részleg dolgozói fizetésének egyelőre 60 %-át kapják kézhez, ami nehezíti a dolgozók intézményen belüli munkahelyváltogatását.

A munkamódszerek egyeztetése folyik, meglepően azonosnak bizonyultak - a Preussische Staatsbibliothek hagyományaiból adódóan. A hagyományok továbbápolására példa, hogy a könyvtár történetéről, prominens könyvtárosok tevékenységéről írások jelennek meg az intézmény lapjában.

Deutsches Bibliotheksinstitut (DBI)

1989/1990 fordulóján három módszertani központ működött: Nyugat-Németországban a DBI, az NDK-ban pedig a Zentralinstitut für Bibliothekswesen (ZIB) és a Methodisches Zentrum für wissenschaftliche Bibliotheken (MZ). Ezek először is szolgálataik koordinálását kezdeményezték, közös programokat szerveztek: összeállítottak egy össznémet könyvtári címtárat, kiadványcserét indítottak, információcserére, tájékoz-

tató rendezvényekre került sor, elsősorban a keleti könyvtárak számára. 1990 nyarától merült fel a három intézmény egyesítésének gondolata, az 1978-as DBI-törvény elvei alapján. A három intézmény röviddel az egyesülés után állásfoglalást tett közze: „Az egyesült Németország könyvtárainak egy könyvtári intézetre van szükségük!” címmel.

A kezdeményezést jóváhagyólag véleményezte a DBI kuratóriuma, szakmai tanácsa, a német-német szakértői csoport, majd az a munkacsoport is, amely a megvalósítás esélyeit tekintette át. 1991. január-februárban a három intézmény dolgozói kisebb csoportokban számbavették az igényeket, feladatokat, értékelték a szolgáltatásokat. A szakma képviselői is véleményt nyilvánítottak.

Ezután 1991 tavaszán egy szövetségi-tartományi bizottság elé terjesztették a feladatterveket és a létszámra vonatkozó elképzeléseket. Közben a kormányzat jóváhagyta a költségvetést. Az átalakuló DBI-ben 40 határozatlan és 14 határozott időre szóló állást hirdettek meg, elsősorban a három intézmény dolgozói számára. 1992. január elsejével 44 munkatárs lépett be a DBI-be a volt ZIB-ből és MZ-ből.

A DBI kezdettől fogva három fő feladatot tartott szem előtt:

1. hogy közel kétszer annyi könyvtár számára nyújtson tanácsadást és szolgáltatásokat,
2. hogy szolgáltatásainak korábban felismert hiányosságait pótolja,
3. hogy a kelet-német könyvtárügy átalakulását országos szolgáltató intézményként segítse.

Tevékenységi körének kiszélesítését a létszámkérdésekkel foglalkozó tervben így foglalták össze:

- ♦ új üzemszervezési és hálózatfejlesztési tanácsadó és tájékoztató szolgáltatás indul (a DBI központi szolgáltató és koordinációs szerepet vállal kis és közepes könyvtárak és a közkönyvtári módszertani intézmények számára),
- ♦ bővül a könyvtárépítési és könyvtártechnikai tanácsadás, tájékoztatás, továbbképzés,
- ♦ az állományalakítás terén differenciált tanácsadást és tájékoztatást kívánnak nyújtani, számítógépesítési és jogi kérdésekben is,

- állományvédelmi gyorsintézkedésekre van szükség mindkét országrészben; a keleti tartományokban kárfelmérés kezdődik, majd segélyprogramokra kerül sor,
- a gépi hálózatok kiépítése és együttműködése következtében a feldolgozó munka terén pótlólagos egységesítési feladatok jelentkeznek az eltérő szabályzatok miatt,
- a jogi és gazdasági szabályozás megváltozása következtében az új tartományok könyvtárai kompetens tanácsadást igényelnek,
- minden könyvtártípusban erőteljes gépesítés folyik, ezért nagyobb igény van a DBI szolgáltatásaira, kezdetben túlnyomórészt a keleti tartományokban,
- továbbra is egységes, átfogó könyvtárstatisztika készül majd, a használók ehhez segédleteket igényelnek,
- a továbbképzés és átképzés terén nagy a feladatnövekedés; periodikus kiadvány készül a kínálatról („*Fit durch Fortbildung*”),
- a DBI koordinációs titkárságot működtet a hálózatok kérdéseiben; új hálózatok helyett a meglévőkhöz való csatlakozást ösztönzi,
- a DBI bevált kiadványai folytatódnak a szokásos formában, a ZIB és az MZ kiadványainak tartalmi integrálásával,
- a DBI az európai integrációval kapcsolatban tájékoztató, koordinációs és közvetítő szerepet vállal, jelentősen nőnek támogatósszerzési, -lebonyolítási feladatai,
- a külföldi kapcsolatokban (tanulmányutak, cserék, szimpoziumok) Kelet-Európa felé történik nyitás.

A DBI jelenleg két épületben van elhelyezve. A korábbi épületben, a Bundesalleen van az igazgatóság, a kiadványok szerkesztősége, a rendszerelemzési és a hálózatfejlesztési, ill. a számítástechnikai részleg; a ZIB volt épületében kapott helyet a tanácsadással és tájékoztatással, az üzemszervezéssel és a külföldi kapcsolatokkal foglalkozó osztály. 1995-től új, közös székházat keresnek a DBI számára. Mindenképpen Berlinben marad, mert így hatékonyan tud segíteni az új tartományok könyvtárainak, ezenkívül nyitni kíván Brandenburg tartomány felé, és támogatni tudja a létrehozandó Berlin/Brandenburg gépi

könyvtári hálózatot, többek között számítóközpontja révén.

Berlini városi könyvtárak

A Berlin központjában lévő Köztársasági Palota sorsa bizonytalan. (Itt ülésezett az NDK népi kamarája, 13 étterem, egy kis színház stb. is volt az épületben.) 1990-ben 14 évi működés után bezárták, mivel azbesztbetonból épült. Lebontása 22 millió DM-be kerülne, egy új épület minimum 450 millióba, és az itt állt Stadtschloss újr felépítése jóval többre egymilliárdnál. Jelenleg havonta több százezer márkát költenek rá, holott nem is használják.

Felmerült, hogy az épületben kapjon helyet Berlin nyilvános „nagykönyvtára”, azaz költözzön oda az Amerika-Gedenkbibliothek (AGB), a Berliner Stadtbibliothek, a Senatsbibliothek és a Berlini Központi Katalógus.

Az *Amerika-Gedenkbibliothek* bővítésének tervei készek, költsége közel egymillió DM lenne, de nincs rá keret. Ha a Köztársasági Palotába költözne, átadhatná helyét a berlini tartományi levéltárnak. – A *Berliner Stadtbibliothek* helyszűkével küzd, épülete katasztrófális állapotban van. – A *Senatsbibliothek*nek sincsenek helytartalékai. – A *Központi Katalógus* a Staatsbibliothek nyugatberlini részében „kapott menedéket”, annak viszont szüksége van a helyre.

A Köztársasági Palotában elég hely lenne a három könyvtár és egy kis színház, egy nagy rendezvényterem és egy könyvesbolt, folyosói tárlatok számára. Statikailag az épület megfelelő.

Egyébként az intézmények funkcióiban változásokat terveznek: a Berliner Stadtbibliothek tartományi könyvtári besorolásba kerül; az AGB megmarad közkönyvtárnak; a szenátusi könyvtár támogatná a kormányzati negyed intézményeinek munkáját. Ha közös épületbe kerülnének, a következőképpen ésszerűsíthetik munkájukat: központilag történhet a gyarapítás és feldolgozás, könyvkötés és másolás; a személyzet a három könyvtárban igény szerint lenne bevethető; az infrastruktúra közösen lenne használható; a Stadtbibliothek mint archiváló könyvtár átvehetné az AGB által selejtezett állományt stb.

Az így létrejövő nagykönyvtár a Staatsbibliothek és a Humboldt Egyetem mellett a városközpont új szellemi központjává válhatna.

Felhasznált irodalom:

LEHMANN, Klaus-Dieter: Innenansichten, Aussenansichten. Deutsche Bücherei und Deutsche Bibliothek nach der Vereinigung. - Buch Bibl. 44.Jg. 1992. 4.no. 314-322.p.
LANDWEHRMEYER, Richard: Die Vereinigung der Berliner Staatsbibliotheken. - uo. 323-327.p.

SCHMIDT, Marion: Ein Institut für Bibliotheken im vereinten Deutschland. - uo. 327-331.p.
PFORTE, Dietger: Berlin: Für einen Palast der Republik des Geistes. Ein konkrete Utopie. - uo. 332-335.p.
LANDWEHRMEYER, Richard - Jobst, Marianne: Das Gespräch. - Mitt.Ver.Österr.Bibl. 45.Jg. 1992. 2.no. 26-32.p.

Az információpolitika mint művelődéspolitikai

Nemzetközi könyvtáros-konferencia az új Európáért

1992. október 17. és 23. között a németországi Bibliothekarische Auslandstelle (Könyvtári Nemzetközi Kapcsolatok Intézete) és a nemzetközi dokumentációs szövetség, a FID (Fédération Internationale de Documentation) közös rendezésében a Bonn melletti Königswinterben került sor „Az információpolitika mint művelődéspolitikai” című nemzetközi konferenciára. A közép- és a kelet-európai országok könyvtári és információs rendszereinek összeomlását, amelynek súlyos következményei vannak, szembeállították a nyugat-európai fejleményekkel, amelyek célja olyan totális információs rendszer és olyan, kulturálisan sokszínű társadalom kiépítése, melyben az államhatárok elmosódnak. A majd minden európai országot, az USA-t és Japánt képviselő 55 külföldi és a 30 német konferenciai résztvevő arra az álláspontra helyezkedett, hogy zárónyilatkozatban figyelmeztet e folyamat veszélyeire, a kulturális identitás elvesztésének lehetőségére, de egyben felhívja a figyelmet a felvilágosult világpolgárság kialakulásának lehetőségére is.

A konferencia zárónyilatkozata

KULTURÁLIS, GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI KILÁTÁSOK

1.

Új Európa van kialakulóban, mélyreható gazdasági, kulturális és szociális változásokkal. A könyvtárakra és az információs intézményekre nagy lehetőségek várnak, de ugyanakkor kockázatok is:

- Az új technológia bevezetésével lehetővé válik az információk sokoldalú és intenzív felhasználása az élet minden területén.
- Előfordulhat, hogy ennek során a vezető ipari országok nagyvállalatai és intézményei teljesen túlsúlyba jutnak az információelőállítás és -kiértékelés terén.
- Egyidejűleg sor kerül a társadalom átrétegződésére és értékváltására.

2.

E fejlődési folyamatban a következő veszélyek rejlenek:

- Az európai társadalom „információban gazdagokra” és „információban szegényekre” oszthat.
- A kulturális sokszínűséget különösen a kisebbségek kulturális identitásának megszüntetése veszélyezteti.
- A széles körű és jó minőségű információellátást, a kreativitást és a kulturális hagyományokat a tisztán piaci versenyformák fenyegetik.
- Késlekedik, illetve akadályokba ütközik a gazdasági felélénkülés, amely segíthetné az önálló kulturális és információs bázis újjáalakulását Közép- és Kelet-Európában.

3.

Mi kelet-, közép- és nyugat-európai politikusok, szakmai egyesületek és szervezetek képviselői, könyvtárosok és információs szakemberek felszólítunk minden felelős embert arra, hogy az ilyenfajta fejlemények és veszélyek ellen lépjen fel:

- Minden felmerülő kérdést együtt, európai örökségünkkel összhangban kell elemezni és megválaszolni.
- A kulturális identitást és Európa sokszínűségét csakis együttműködéssel lehet szavatolni.
- Könyvtárainkat, levéltárainkat és információs rendszereinket mint az európai örökség, a nemzeti kultúra és a tudomány alapvető forrásait meg kell védelmeznünk mindenfajta rombolástól, meg kell őriznünk és fejlesztenünk kell őket annak érdekében, hogy a társadalmi és a gazdasági talpraállás alapintézményei lehessenek, különösen Közép- és Kelet-Európában.
- Felszólítjuk Európa minden politikusát és szakemberét arra, hogy harcoljon a növekvő analfabétizmus ellen, valamint annak érdekében, hogy az információ- és a művelődéspolitikai minden nemzet költségvetésében megfelelő prioritást élvezzen.

4.

A következő intézkedéseket kell sürgősen megtenni:

- A szakemberek képzését, továbbképzését és cseréjét megfelelő programokkal kell támogatni, különösen ami a közép- és a kelet-európai térséget illeti.
- Támogatni kell szemináriumok, értekezletek és nemzetközi konferenciák megrendezését, hogy javítani lehessen az információ- és tapasztalatcserét.
- Európai orgánum létesítésére van szükség a szakmai vélemény-, információ- és tapasztalatcsere fórumaként.
- A nyugat-európai támogatási programokat meg kell nyitni a közép- és a kelet-európai térségben tevékenykedő kollégák és intézmények előtt.

A konferencia résztvevőinek nevében:

Ekaterina Genieva, Moszkva
Elisabeth Simon, Berlin
Lauri Lepik, Tallinn

Karl A. Stroetmann, Bonn
William A. Turner, Párizs

További információkkal szolgálnak:

Elisabeth Simon, Deutsches Bibliotheksinstitut, Luisenstr. 57,
D-1040 Berlin, Tel.: (030) 23 11 94 73

Dr. Karl A. Stroetmann, FID Councilor, GMD, Postfach 1316,
W-5205 St. Augustin, Tel.: (2241) 14 33 19; Fax: 14 30 17; E-mail:
stroetmann@gmd.de